

B – FIKHİ (HUKUKİ) DEYİMLER

Adetullah'a ittiba etmek

Adetullah'a uymak. Allah (C.C.)'ın yaratılış ve oluş kanunlarına uymak. Fiziksel, sosyal ve toplumsal olaylarda bu kanunların ne olabileceğini gözeterek karar vermek.

Adetullah'la ilgili bazı ayetler: **Biz bir Resul göndermedikçe, hiçbir kimseye azap edecek değiliz.** (İsrâ Suresi: 15). **Allah, bir topluma verdiği nimeti, onlar kendilerinin (iyi) hâlini (fenalığa) çevirmedikçe bozmaz.** (Ra'd Suresi: 11). **Her ümmet (toplum) için belirlenmiş bir süre vardır. Bu süreyi ne uzatabilirler, ne de kısaltabilirler.** (A'raf Suresi: 34)

ÖRNEKLER:

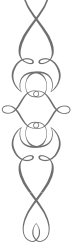
*"Allah'ın yaptıklarının ve yarattıklarının hepsi mükemmeldir. Güneş mükemmeldir, mesaisine de hiç geç kalmaz. Kuş mükemmel, yıldız mükemmel, kök mükemmel, yaprak mükemmel, çiçek mükemmel, insanın organları mükemmel... Müslüman'ın da yaptığı işler mükemmel olmalıdır. Buna **adetullah** denir. **Adetullah'a ittiba etmeyen** muvaffak olamaz!" (H. İsmail)¹¹⁴*

*"Madem tevfik Allah'tandır, muvaffakiyetin şartı da **adetullah'a ittibadır**. Niyeti halis, gayesi rıza-yı İlâhi, yolu sünnet-i seniyye ve nevâlesi ibadet **olanlar adetullah'a ittiba edenlerdir**. Allah'a davet ederken sünnetullah'a riayet, peygamberlerin olduğu gibi davetçilerin de mesleğidir." (Ö. ABDÜLAZİZ)¹¹⁵*

Ameller niyetlere göredir.

Ameller niyetlere (maksada, amaca) göre değerlendirilir. Bir işte niyet ne ise, insanın fiilleri de ona göre değerlendirilir.

Meselâ, hatayla adam öldüren kimseye, öldürme kastı bulunmadığı için kasıtlı olarak adam öldürmüş gibi uygulama yapılmaz. Diğer bir misâl olarak, kaybedilmiş bir malı bulan kimsenin bunu duyurması ileride sahibi çıkarsa geri vereceğine delil teşkil eder ve bulunduğu şey o kişinin isteği dışında elinden çıkarsa onun bedelini ödemez. Çünkü bu olaydaki niyeti, sahibi tarafından kaybedilmiş bir şeyi sahibine ulaştırmaktır.

Maksadın ne olduğunu anlamak ancak bir fiille belli olur. Niyetlendiği işte sonuç almak isteyen, iyi niyetle yetinmemeli, niyetini hedeflendirerek, onu uygulamaya koymalıdır. Çünkü bir işi yapmak için niyet tek başına yeterli değildir. Niyet edenin işi yapma şekli, tutulacak yol ve yöntem de önemlidir.

Bu hüküm, “**Ameller niyetlere göre değerlendirilir.**” hadîsinden alınmadır. Hadis-i Şerif:

“**Ameller** (başka değil) **ancak niyetlere göredir**; herkesin niyeti ne ise eline geçecek odur. Kimin hicreti, Allah ve Resûlü (rızası ve hoşnutlukları) için ise onun hicreti Allah ve Resûlü'nedir. Kimin hicreti de elde etmeyi umduğu bir dünyalık veya nikâhlamak istediği bir kadın için ise onun hicreti de hedeflediği şeyedir.”

ÖRNEKLER:

“Bilindiği gibi gelişmiş bütün hukuk sistemleri şöyle der; ‘**Ameller niyete göredir**,’ Türk halkı da tabii ki iyi niyetle, özgürleşmek ve sosyo-ekonomik kalkınma gayesiyle AB’yi istiyor. Fakat niyet tek başına talebi ve neticeyi haklı ve hayırlı kılmaz, metot ve yollar da isabetli olmalıdır.” (Ö. Faruk UYSAL)¹¹⁶

“Müslüman, niyetindeki ebedî kulluk düşüncesiyle cennete hak kazanıyor. Kâfir de niyetindeki ebedî nankörlük azmiyle cehenne mi hak ediyor. Amellerin en küçüğünden bila-istisnâ, en büyüğüne kadar bütününe değer ve kıymet kazandıran ve âdeta onlara hayat veren ancak ve ancak niyetlerdir... Böylece ‘**Ancak ameller, niyetle amel haline gelir.**’ demek olur ki, [**Ameller niyete göredir**] bu da niyetsiz hiçbir ibadetin makbul olmadığı mânasına gelir. Nitekim insan, niyetsiz bin rekât namaz kılsa, senelerce aç kalsa, malının hepsini sarfetse, hacca ait rükünlerin hepsini niyetsiz olarak ve hacı kasdetmeden yerine getirse, bu insan ne namaz

kılmış, ne oruç tutmuş, ne zekât vermiş ne de hacca gitmiş olur. Demek ki bütün bu hareket ve davranışları ibadet haline getiren insanın niyetidir.” (M. GÜLEN)¹¹⁷

Bâtıl, makîsün aleyh olmaz.

Yanlış olan doğru sayılamaz. Kendisi yanlış olan bir şey, başka şeye örnek olarak gösterilemez. Hakk’a bâtıl karıştırılamaz.

ÖRNEKLER:

“**Bâtıl makîsün aleyh olamaz!**’ Yâni, ‘Kötü, aslı yanlış, batıl olan bir şey esas alınarak, örnek alınarak ona uygun olarak iş yapılamaz!’ demek... **Bâtıl makîsün aleyh olamaz**, hak makîsün aleyh olur. ‘Peygamber Efendimiz şöyle yapmış, o halde ben böyle yapayım.’ diyebilirsiniz. ama ‘Ebûcehil şöyle yapmış, ben de öyle yapayım.’ diyemezsiniz; çünkü Ebûcehil bâtıl yoldadır.” (Prof. Dr. M. Esat COŞAN)¹¹⁸

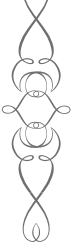
Bir vacibin varlığı için zaruri olan şeyler de vacibdir.

Zorunlu olan bir şey için gerekli olan şeylerin varlığı da zorunludur. Burada hiyerarşik bir gereklilik veya zorunluluk vardır. Bir devlet için demokrasi, demokrasi için de siyasi partiler gereklidir. Buradan hareketle, siyasi partiler ülke için gerekli hale gelmektedir. Yine, bir hukuk devleti için (kanun yapmak amacıyla) parlamento gerekli, parlamentoların yaptığı kanunları uygulamak için de mahkemeler gereklidir. Bu bakımdan, demokratik bir yönetim için mahkemeler vazgeçilmezdir.

ÖRNEKLER:

“Yine değişimin en önemli yönlendirici hükümlerinden biri İslâm Hukukundaki, **‘Bir vacibin varlığı için zaruri olan şeyler de vacibdir.’** kuralıdır. Bu tümce evrensel bir mantık kuralıdır. Örneklemek gerekirse: Siyasi partiler demokrasinin vazgeçilmez, olmazsa olmaz unsurlarıdır. Demokrasinin siyasi partilere olan ihtiyacı, bu oluşumların sıhhatli işlemesi, sistemi ayakta tutacak, geliştirecek, iktidar ve muhalefet görevlerini yapabilecek donanımına sahip olmalarını da zorunlu kılar... **Türkiye Cumhuriyeti için demokrasi vazgeçilmez, yani vacip ise, demokrasi için**

mutlaka gerekli olan şeyler (siyasi partiler) de vaciptir.” (M. BALCI)¹¹⁹

Delilin yokluğundan, medlulün yokluğu lazım gelmez.

Varlığına delil bulunmayan şey, yok sayılamaz. Bir şey hakkında kanıt, tanık bulunamaması, o şeyin yok sayılmasını gerektirmez. Bir şeyin ispatlanamaması o şeyin inkârını haklı çıkarmaz. Bu şekilde karar vermek, varlığına delil bulunmayan herhangi bir şeyi nefy ve inkâr etmektir ki, doğru bir istidlal tarzı değildir. Çünkü bir şey hakkında delilin yokluğundan, hakkında delil aranan şeyin yokluğu sonucunu doğurmaz.

Diğer şekli: **İstidlal bi-ademi'l-medârik**

ÖRNEKLER:

*“Fıkıh usûlü kitaplarında, varlığına delil bulunamayan herhangi bir şeyi kabul etmeme, ‘İstidlal bi ademi'l-medârik’ olarak tanımlanıp, bunun yanlış bir akıl yürütme şekli olduğu belirtilir. Çünkü **delilin yokluğundan medlulün yokluğu lazım gelmez.**” (Prof. Dr. İ. EMİROĞLU)¹²⁰*

*“Geçmişte, şahidi gaibe mukayese etmenin sakim sonuçlarından birisi, antropomorfist (Allah'ı yaratıklara benzetme) anlayışların üretimi olmuştur. Bu bakış açısı, Haşeviye gibi tecsime inanan fırkaları doğurmuştur. Halbuki, Gazali'nin çok yerinde vazettiği gibi, **delilin yokluğu medlulün yokluğunu gerektirmez.** Kasır ve kısır akıllarıyla, sonuca varmak istediklerinde; Allah'a teslim olma yerine, onu kendi kafalarıyla tayine kalkışmışlardır. Dolayısıyla -la teşbih- Eflatun'un fil tanımında olduğu gibi körlerin fili tanımlamasına benzer bir sonuç elde etmişlerdir. Herkes başka bir mezhebe gitmiştir. Görme yetisinin eksikliği, tanımda gerçeğe, tasavvur arasındaki farkı ortaya çıkarmıştır.” (M. ÖZCAN)¹²¹*

Emir, vücub içindir.

Emirler yapılmak, yerine getirilmek içindir. Emrin yerine getirilmesi bir gerekliliktir.

Diğer şekli: **Emir, vücuba delâlet eder.**

ÖRNEKLER:

“Meselâ, **‘emir vücub içindir’** bir kaidedir. ... ‘zekâtı verin’ (Bakara: 2/43) emirleri namazın ve zekâtın farziyetine delâlet eder.” (Prof. Dr. V. ZUHAYLİ)¹²²

“Fakih, fer’î bir olayın hükmünü tesbit etmek istediğinde, sözünü ettiğimiz usûl kurallarını alır, o fer’î olayla ilgili delile (cüz’î veya tafsîlî delile) uygular. Böylece o delilin hangi şer’î hükme delâlet ettiğini ortaya koyar. Meselâ, fakih namazın hükmünü tesbit etmek istediğinde, namaz ile ilgili tafsîlî delilleri araştırır ve ‘namazı kılın’ âyetini bulur. Bu cüz’î delile bakar ve bu delilde namaz kılmanın ‘emredildiğini’ görür. Bu durumda **‘emir vücuba delâlet eder.’** şeklindeki emrin hükmünü açıklayan usûl kuralını kullanır ve bilir ki buradaki emri, emredilen şeyin vacip kılındığını göstermektedir. Böylece fakih, **namazın vücubuna hükmeder** ve ‘namaz vaciptir.’ der.” (Prof. Dr. Z. ŞABAN)¹²³

Eşyada asıl olan ibahadır.

İşte ve eşyada esas olan helâl olmasıdır. Bir şeyin haram olduğuna dair herhangi bir hüküm yoksa o şey helâldir. Bir şey helâlken, onu haram saymak mümkün değildir.

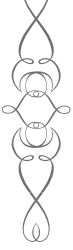
Bu hüküm, Bakara Suresi’nin 29. ayetine dayanmaktadır: “**O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı.**” “Kâinata var olan her şeyin insanın hizmetine verildiğini” ifade eden diğer ayet-i kerimeler de bu genel kurala temel teşkil etmektedir. İslam düşünürleri, yaratılan şeylerin, insanın zikredilip onun hizmetine verildiğinin belirtilmesi ancak bunlar ona mübah kılınırsa bir mâna ifade edeceğini söylemişlerdir.

Haram veya yasak olan bir şeyi helal saymak mümkün olmadığı gibi, Allah’ın helal kıldığı bir şeyi haram saymak veya yasaklamak da mümkün değildir.

AYET: “De ki: ‘Allah’ın kulları için yarattığı ziyneti ve temiz, hoş rızıkları kim haram etmiş?’” (Araf Suresi: 32)

Ancak bu konudaki inceliğin gözetilmesi gerekir: Temel doğruları ve yanlışları tayin edecek olan Allah’tır. Eşyada, yedikle-

rimiz ve içtiklerimizde, davranışlarımızda ve ibadetlerimizde temel esasları Allah tayin edicidir. İnsanlar bu temel esaslardan kurallar çıkarırlar. Bu esaslarda, İslamın insana tanıdığı helâlik, temel ve geneldir. Ayrıntılarda, yani bu kural uygulandığında ortaya çıkacak durumları, diğer İslam prensipleri ile birlikte düşünmek gerekir. Yani, birçok şeyin mübah olmasından yola çıkılarak doğan genel serbestlikten türetilecek daha küçük kuralların diğer İslam prensiplerine aykırı olmaması gerekir.

ÖRNEKLER:

‘Eşyada asıl olan ibahadır. Yani, bir şeyin haram olduğuna dair herhangi bir delil yoksa o şey helâldir. Bazı meselelerde titizlik bu kaidenin dışında kalır. Bakın, Hayber’i fethi esnasında Efendimiz’e (sav) ‘Yahudilerin kapılarını kullanalım mı?’ diye sorulduğunda, Efendimiz (sav), ‘Hayır eğer başka kap bulamazsanız, yıkayın, ondan sonra kullanın’ buyurmuşlardır.’ Demek ki, önemli bir husus da araştırma ve dikkatlice yaşamaktır. **‘Eşyada esas olan ibahadır.’** deyip her önümüze geleni yememiz, lâubâiliğin ta kendisidir.” (F. GÜLEN)¹²⁴

Ez- zarurat tubihu’l- mahzurat

Zorunluluklar mahzurları mübah kılar.

“Peygamber’in (asv) Mekke kentinde verdiği mücadele adaletsizliğe karşı ‘savaşla direnme hakkı’ icra etmemekteydi. Mekke’de can ve malları üzerinde telefe niyet etmiş idarecilere yönelik çatışma teorisinin İslam’a yeni ihtida etmiş hiçbir Müslüman’da pratiğe geçmemiş olması düşündürücüdür. Karşı koyma hakkı bakımından Türkiye’deki İslamcı düşünceyi etkilemiş bulunan Abduh ve Reşid Rıza’nın geliştirdiği teori ise Mekke’deki tarihi sünnetin dışındadır. ‘Rıza, adaletsiz emirlere karşı isyan etme hakkı üzerinde durur (...) Despotizmin söz konusu olduğu durumlarda ‘zorunluluklar yasakları mübah kılar’ (**Ez- zarurattubihu el- mahzurat**) ilkesi geçerlidir’ (9: 136).” (L. BERGEN)¹²⁵

“Fıkıhın insanların içinde bulundukları zorlukları kolalaştırmaya matuf, Hz. Allah’ın rahmetinin bir tecellisi olan zaruret halinde mahzurların ortadan kalkması **‘Ezzarurat, tühîhulmahzurat’** diye literatürde yerini alan kapı acaba bugün geçerli mi-

dir? Şunu unutmamak icap eder ki bugün toplum birçok şeyi tayin edebiliyor ve birçok nimetler ile aç kalmadan yaşayabiliyoruz. Zaruret prensibinin tahakkuk etmesi için başka bir gıdanın olmaması icap eder. Müslümanlar daha temiz, daha dini kurallara uygun kesim imkânları ellerinde iken ya da bunu yaptıрма imkânı ve gücü varken zaruret diyerek mevcut yanlışlara göz yummamalı dinimiz hususunda daha gayretli ve hassas davranmalıyız.” (Laedri)¹²⁶

Fesadın kable'l-vuku def'i, ba'de'l-vuku ref'in'den esheldir.

Bir kötülük veya fenalığın, meydana gelmeden önce önlenmesi, meydana geldikten sonra ortadan kaldırılmasından kolaydır. Bir bozukluğu, fenalık veya kötülüğü ortaya çıkmasından sonra yok etmek yerine, tedbir yoluyla önlemek daha kolaydır.

“**Fesadın kable'l-vuku def'i**”ne çalışmak, kötü olan bir şeyin ortaya çıkmadan önlenmesi için tedbirle hareket etmek demektir. “**Kable'l-vuku def etme**” politikada, askerlikte, sağlık, sosyal ve hukuk gibi alanlarda da uygulanmakta ve giderek yayılmaktadır. “**Kable'l-vuku def etme**” için günümüzde siyasi ve askeri alanlarda “önleyici tedbir”, sağlık alanında “önleyici hekimlik” veya “önleyici tıp” gibi terimler kullanılmaktadır.

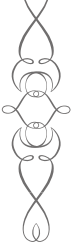
Mesela, mevcut sağlık düzenimiz “tedavi edici hekimlik” anlayışı üzerine kurulmuştur. Bu anlayış “önce hasta olmak, daha sonra tedavi olmak” fikrine dayanmaktadır. Fakat bu politika artık eleştirilmeye ve değiştirilmeye başlanmıştır. Onun yerini, hasta olmayı önleyici tedbirleri alan bir hizmet tarzı yerleşmektedir.

Aynı şekilde; endüstriyel faaliyetlerde, arıza meydana geldikten sonra tamir masrafı ve üretim kayıplarına meydan vermek için “plânlı bakım” ve “koruyucu bakım” yapılır.

ÖRNEKLER:

“Bereketzâde, yakışıklılığı nedeniyle sürgüne gönderilen gencin olayında **'Fesadın kable'l-vuku def'i, ba'de'l-vuku ref'in'den esheldir.'** ilkesine göre sürüldüğünü ifade eder.” (A. KOŞUM)¹²⁷

Fetva arkadan gelsin.

Bir işi yapmaya başladıktan veya yaptıktan sonra gerekçesi- ni, meşruiyet yolunu aramak. Bazen insanlar bir gerekçe olma- dan bir şeyi yapmaya girişir, yaptıklarına sonradan gerekçe ara- maya koyulurlar. Bu söz, bu şekilde davrananların yanlışlarını anlatmak için söylenir.

ÖRNEKLER:

“Siyah Kuşak Taşıyanlar Örgütü gibi olanlar da, ‘fetva arka- dan gelsin’ hesabı, önce eyleme geçiyorlar, sonra eylemlerinin dini meşruiyetini bulmaya çalışıyorlar.” (A. BULAÇ)¹²⁸

İlm-i hâkim, hükme medar olmaz.

Hâkimin bildiği kararını etkilemez. Bir hâkimin bakmakta ol- duğu dâvada, dâva konusu olayı görmüş olması veya herhangi bir sebeple dâva konusu hakkında özel bilgi sahibi olması duru- munda, bu kişisel bilgisini karara dayanak yapmaması gerekir. Çünkü hakim, bildiğine göre değil, delillere göre karar verir.

Örnek olarak; yargılama yapmakta olduğu bir olayı gören hâ- kim, öncelikle tanık durumundadır, ya dâvadan çekilecektir ya da gördüğünü yok sayarak mevcut delillere göre karar verecek- tir. Aynı şekilde; bir ruhsatsız tabanca bulundurma davasında, hâkim, tabancanın atışa elverişli olup olmadığını kendi taban- casından dolayı bilip anlasa bile, sağlamdır vs. diyerek hüküm veremeyecektir.

Bunun günümüz için anlamı; yönetenler, karar verenler mümkün olduğunca yalnız kendi bilgilerine dayanarak karar vermemelidirler. Özellikle verecekleri kritik kararlarda, durum hakkında kendi bilgileri olsa bile, başka fikir ve delillere daya- narak karar verirlerse daha isabetli bir iş yapmış olurlar. Çünkü yalnız karar verenin fikrine dayanarak verilen kararların içinde şahsilik ve kendi istek, arzu ve zaaflarına (kendi nefsine) dayanı- larak karar verilmiş olabilir. Yönetenin kendi nefsine dayanarak verilen on karardan dokuzu doğru, birinde hata olsa bile, yöne- tenin sadece kendi bilgisine dayanarak karar vermekten vazgeç- mesi gerekir.

Diğer şekli: İlm-i hâkim, hükme esas olmaz.

ÖRNEKLER:

“Sayın bakan, bu kurumla daha önce olan ilişkisinden kaynaklanan bilgisi ile şikâyet konusu hakkında karar vermemelidir. Şikâyetle ilgili bir müfettiş göndererek inceleme yaptırmaması gerekir. Hukukta evrensel bir kural vardır: **‘İlm-i hâkim hükme medar olmaz.’** veya **‘İlm-i hâkim, hükme esas olmaz.’** diye. Kararın, inceleme sonunda ortaya çıkacak delillere göre verilmesi daha uygun olur.” (İ. ASLAN)¹²⁹

İsimde iştirak, hükümde müsâvâtı müstelzim değildir.

Bir lafza verilen hükmü, onun eşseslisine de vermek gerekmez. Benzer iki olayda aynı şekilde hüküm verilmesi gerekmez. Olayların ayrıntısına bakmak, her olayı ayrı değerlendirmek gerekir.

ÖRNEKLER:

“Bir cürm için kâfi bir ceza olmayan bir şey, diğer bir cürm için kâfi bir ceza olabilir. **İsimde iştirak, hükümde müsavâtı müstelzim olmaz.**” (Ö. Nasuhi BİLMEN)¹³⁰

Mâdumun satışı caiz değildir.

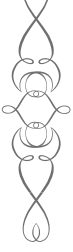
“Yok olanın” satışı caiz değildir. “Var olmayan” bir şey satılmaz.

Bu söz mecazi manasıyla, her gün insanlara sayısız çeşitte “yok” satan insanların davranışlarını çok güzel açıklamaktadır. Toplumu yönlendirerek kullanabileceklerine kendilerini inandırmış insanlar, ideoloji ve paradigmalar adı altında ütopya, yani madum şeyler pazarlarlar.

ÖRNEKLER:

“Netice itibarıyla içinde yaşadığımız toplum şartları açısından sadece sözleşme usulü ev değil, gazete-dergi aboneliğinden -ki abonelik esnasında mevcut olmayan mallardır bunlar- üretimi gerçekleştirememiş araba satışlarına kadar birçok şeyi içine alan **madumun satışı**, sözleşme anında **var olmasına** göre değil, tes-

lim edilmesinin mümkün olup olmamasına göre değerlendirilmiştir.” (A. KURUCAN)¹³¹

Marufu emretmek, kötülüğü kaldırmak

İslami bakımdan iyiliklerin yayılması ve kötülüklerin ortadan kaldırılması için çalışmak. İyiliği yayma, kötülüğü menetme.

İyiliği yaymak ve kötülüğü kaldırmak için çalışmak insani bir görevdir. Bu gün, bu insani görevin çok azının yapıldığını söyleyebiliriz. Bu görevle ilgili değerlerin ortadan kalkmasıyla, insanlar birbirlerine tavsiyede bulunmaktan ve birbirlerini uyarmaktan çekinir hale geldiler. Hatta kimi kesimler tarafından bu ahla-ki emirle yapılması istenenin tam tersinin yapılmakta olduğunu söylemek mümkündür. **Marufu kaldırmak, kötülüğü yaymak! İyilikten menetmek, kötülüğe teşvik etmek!** Toplumlarda, iyiliği yayma görevinin terk edilmesinden doğacak boşluğun kötülüğü yayma gayreti ile dolmasını beklemek gerekir. İnsani olmayan bu durumla karşılaşmak istemeyen toplumların mutlaka işin doğrusunu yapmayı terk etmemeleri gerekir.

Bu kural şu şekillerde de söylenebilmektedir: **Marufu yaymak, kötülükten menetmek. Emr-i bi'l-mâruf, nehy-i an'il-münker. El-emru bi'l-mâruf ve'n-nehyu ani'l-münker.**

ÖRNEKLER:

“Marufu emr’ ve ‘münkerden nehy’e dair Kur’ânî nüansın ve bu nüans paralelinde Resûl-i Ekrem aleyhissalatu vesselamın sergilediği nebevî irşadın, bugünün mü’minlerine söylediği şey şudur: Yaşadığımız, gözlemlediğimiz ve razı olmadığımız fetret hatlini aşmak, fitratın uyanışıyla mümkün olacaktır.” (M. KARABAŞ-OĞLU)¹³²

“Müslümanlar, yaşadıkları her anın kendileri için çok kıymetli olduğunu bilerek hareket ederler. Tek bir anlarını bile boş bir işle oyalanarak, boş sözlerle dalarak geçirmelerinin büyük bir kayıp olacağının ve bunun, ahirette insanın büyük bir pişmanlık duymasına neden olabileceğinin farkındadırlar. Her anlarını bu dikkat açıklığı ile geçirir ve daima Allah’ın rızasını kazanabileceklerini umdukları işlere yönelirler. Allah’ın, ‘Bunlar, Allah’a ve ahiret

gününe iman eder, **maruf olanı emreder, münker olandan sakındırır** ve hayırlarda yarışırlar. İşte bunlar salih olanlardandır.' (Al-i İmran Sûresi: 114) ayetiyle bildirdiği gibi, yaşadıkları her anı Allah'ın rızasını kazanabilmek için 'hayırlarda yarışarak' geçirirler." (C. KÜTAHNECİOĞLU)¹³³

Mucibince amel oluna!

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'nin başında yer alan ifade. Özdeyiş şeklindeki bu ifade, Mecelle'de aşağıdaki düzen içinde yer alır:

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye

Sûret-i Hatt-ı Hûmayûn

Mucibince amel oluna

Kanunlara ve kurallara uymak, Doğu dünyasında üstünde dikkatle durulması gereken husustur. Genel olarak da uygulamanın gerçekten bizim için ders haline gelmesi gerekiyor. İnançımız var, amelimiz yok veya eksik. Laf üretmekten iş yapmaya fırsat kalmıyor. Kavlimizle fiillerimiz birbirine uymuyor.

ÖRNEKLER:

"Osmanlı padişahları önlerine gelen evraka '**Mucibince amel oluna!**' yazarmış." (N. SEVİNDİ)¹³⁴

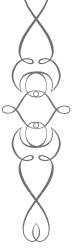
Usûl, esasa mukaddemdir.

Usûl, esastan önce gelir.

Hukukun genel ilkelerinden biridir. Metod bilimden, yöntem hukuktan önce gelir. Bir işte, esastan önce usulü dikkate almak gerekir. Yüksek mahkemeler, bir davayı esastan ele almadan önce usûle bakarlar. Yargılamada usûl gözetilmiş midir, gerekli bütün tanıklar dinlenip bütün deliller toplanmış mıdır, diye. Dâva, usûl yönünden tamam ise, ancak ondan sonra esastan ele alınır.

Bir işi yapmakta usûl çok önemli ve çok zaman başarıya götürdüğü halde insanlar usûlsüzlüğü, kuralsızlığı, keyfiliği tercih ederler. Böylece, başta "kolaylık" gibi görünen usûlsüzlük, ne yazık ki, sonra "zorluk" olarak bize geri döner.

Bu ilkenin Mecelle’de yer aldığı zannedilirse de bu doğru değildir.

ÖRNEKLER:

“Sorun, ‘biçim’dedir, ‘usul’dedir. Bu da sorunun önemini azaltmaz, aksine artırır. Çünkü bilimde olduğu gibi hukukta da ‘usul, esasa mukaddemdir’, usul esastan önce gelir.” (T. AKYOL) ¹³⁵

*“Ayrıca, değerlendirmenin tabii uzantısı olarak, ‘Yanılıyor olabilir miyim; bilgi eksikliği, bilgi hatası, sıralama yanlışı, üst değerle çatışma noktalarında hatâm var mı?’ cinsinden özeleştirici safhası hayati derecede önemli ve kıymetli. Bilgi ister, zaman ister, tecrübe ister, usûl ister. Onun için, ‘**Usûl, esasa mukaddemdir**’ denilmiştir. Usûl, esastan daha önde gelir, hattâ öyle bir yer gelir ki, değerlendirme yaparken usûle aldırış edilmemişse esasın mânâsı ve değeri kalmaz.” (A. Turan ALKAN)¹³⁶*

